

Visarenden *Pandion haliaetus* broeden succesvol in de Biesbosch in 2016

Thomas van der Es en Jacques van der Neut⁷

Gewoonlijk gedragen Visarenden zich in ons land als trekvogel, met de beste kans op een waarneming in augustus en september. In 2016 vestigden zich twee koppels in de Biesbosch, waarvan een paar succesvol zou gaan broeden. De nestelende Visarenden kregen veel publiciteit. Het eerste geslaagde broedgeval van deze fascinerende roofvogel binnen onze landsgrenzen was een feit!

Kunstnesten

Visarenden en de Biesbosch zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. In de nazomer is de Visarend steevast present in het uitgestrekte zoetwatergetijdengebied. In de jaren '80 en '90 was er al sprake van incidenteel overzomerende exemplaren. In mei 2003 bezocht een delegatie van Staatsbosbeheer het Müritz National Park, in de voormalige DDR. De directeur leidde ons rond en we bekeken er diverse visarendhorsten in hoogspanningsmasten. Die masten zijn in Müritz veel lager dan degene die bij ons in Nederland staan en bovendien van een beduidend lager voltage. Het idee om broedende visarenden in de Biesbosch 'aan te moedigen' speelde al langer, maar kreeg door ons bezoek aan Seenlandschaft Müritz vastere vormen. Na uitgebreid overleg met Essent (tegenwoordig TenneT) werden er kunstnesten in hoogspanningsmasten geplaatst in de polders Middelveld, Turfzakken en Maltha en in het spaarbekken De Gijster. De basis van de kunstnesten bestaat uit een aluminium korf die bij binnenvaartschepen wordt gebruikt om kabels en touwen in op te rollen. Vestiging van Visarenden in de Biesbosch op deze kunstnesten bleef echter tot op heden achterwege. De vogels hebben inmiddels op diverse locaties nesten gebouwd (hoogspanningsmasten en een boomnest) en als vogels dat zelf doen, is dat eigenlijk het best denkbare scenario, zoiets als de kers op de taart.

Boomnest

Broedende Visarenden in ons land. Een unicum! Zoiets gebeurde nog niet eerder, hoewel een paartje Visarenden in de nazomer van 2002 wel een nest bouwde in de Oostvaardersplassen; maar daar bleef het bij (Bijlsma & de Roder 2002). Van broeden was toen geen sprake. In de Biesbosch draaide het in 2016 aanvankelijk om twee paartjes. Een paar bouwde een torenhoog nest op de dwarsvleugel van een hoogspanningsmast in de Brabantse Biesbosch. Er werden nogal wat takken aangevoerd, evenals prooien. De vogels paarden bovendien geregeld; wiebelige hoogstandjes op een duizelingwekkende hoogte. Het paartje in de mast zette helaas de broedpoging niet door.

⁷ Beide auteurs werken als boswachter bij Staatsbosbeheer in Nationaal Park De Biesbosch.

Foto 1. Het mannetje heeft een vis geslagen in de omgeving van het nest en transporteert de buit als een torpedo met de kop naar voren. 13 april 2016 (Foto: Jacques van der Neut). *Osprey transporting fish, head first, to the nest, 13 April 2016.*

Foto 2. Het mannetje verzamelt takken voor de nestbouw; de grootste takken gaan onderweg vaak verloren, 11 april 2016 (Foto: Jacques van der Neut). *Male collecting nesting material; the tallest branches were often lost during transportation, 11 April 2016.*

Het koppel in het boomnest langs het Gat van Lijnoorden deed dat wel. Het nest bevindt zich in een rij dode wilgen. De nestboom is omringd door water, op 10-15 meter uit de oever. In april begon het mannetje met baltsen, soms afgewisseld met fraaie 'vlinder-vluchten'. Terwijl hij een hoog fluitend geluid voortbracht, vloog de vogel naar enorme hoogte en was dan door de verrekijker slechts zichtbaar als een klein silhouet. Het mannetje was individueel herkenbaar, de vogel was namelijk op 20 juni 2012 als nestjong geringd in Rogätz, een gemeente in de Duitse deelstaat Saksen-Anhalt. Het verzamelen van takken voor de nestbouw was een spectaculair schouwspel. In volle vaart klapte het mannetje met vooruitgestrekte klauwen op een boomtak. Als die afbrak werd de bewuste tak naar het nest gebracht. Het kwam ook wel voor dat een tak niet brak. De vogel hing dan hevig klapwiekend in de lucht en staakte kort daarop zijn poging; hij probeerde dan elders zijn geluk. Het mannetje vloog ook af en toe met enorme takken (langer dan drie meter) in de klauwen door de weelderige wilgenbossen. Een grappig gezicht. De Visarend beseftte blijkbaar dat zo iets geen doen was en liet de tak tijdens de vlucht vallen. Het kwam ook voor dat er tijdens sierlijke duikvluchten mos en bladeren werden verzameld. Wellicht diende dit materiaal als voering van het nest?

Succesvol broedgeval en nestbouw

Het in augustus 2015 gebouwde boomnest werd in april 2016 geleidelijk uitgebouwd. De volwassen vogels sleepten ook later in het seizoen nog geregeld takken naar het nest, dat behoorlijk in omvang toenam. (De hoop hout in de dode boom bood trouwens ook onderdak aan broedende Witte Kwikstaarten.) Kort daarop werd met broeden begonnen. Op 27 mei 2016 veranderde het broedgedrag, een aanwijzing dat er een of meerdere jongen moesten zijn. Lange tijd was er nauwelijks iets van de jonge Visarend(en) te zien. Aanvankelijk werd er van twee jongen uitgegaan, maar naderhand groeide er een op. Gezien de afstand tot het nest, ruim 500 meter van de openbare weg, was een telescoop een handig hulpmiddel om wat te weten te komen. We zagen bijvoorbeeld de ouders reageren op een overvliegende Bruine Kiekendief en een Ooievaar. Het mannetje vloog op de 'indringer' af terwijl het wijfje haar vleugel over het jong in het nest liet zakken. Het jong maakte op 4 augustus 2016 de eerste 'testvlucht', maar keerde daarna nog enkele malen op het nest terug.

Het tweede koppel ging driftig door met nestbouwen in het hart van de Brabantse Biesbosch. Dit paartje is inmiddels verantwoordelijk voor vijf verschillende nesten. Ook deze vogels werden parend, baltsend en slepend met takken waargenomen. Die activiteiten duurden tot halverwege mei. Vanaf half mei tot eind juli waren alle bouwsels verlaten. Vanaf eind juli pakte het bewuste paartje echter de draad weer op en bouwde bovenin één van de hoogspanningsmasten in spaarbekken De Gijster een nieuw nest. In dezelfde mast huist overigens ook een aalscholverkolonie (tien paar). Door al deze ontwikkelingen lijkt de hoop op meerdere broedende visarendparen in de Biesbosch reëel. Medewerkers van Staatsbosbeheer hebben inmiddels overleg gevoerd met TenneT, de netbeheerder en dus ook belast met het reguliere onderhoud van de hoogspanningsmasten. De netbeheerder is er alles aan gelegen om het onderhoud van de masten op een dusdanige manier uit te voeren dat de Visarenden daarbij niet worden benadeeld.

Foto 3. Een Visarend strijkt neer in een boomtop, 2 september 2016 (Foto: Jacques van der Neut). *Landing in a tree top.*

Foto 4. Het nest van de Visarend ligt er verlaten bij, 11 november 2016 (Foto: Jacques van der Neut). *Osprey nest deserted for the moment, 11 November 2016.*

Foto 5. In 2015 werden er in de Biesbosch ook al Visarenden gesignaleerd die nesten bouwden in hoogspanningsmasten, 18 mei 2015 (Foto: Hans Gebuis). *In 2015, Ospreys were recorded nest-building in high tension pylons, 18 May 2015.*

Foto 6. Het nest van de Visarend trekt veel publiek. Op een afstand van zo'n 500 meter heeft iedereen vanaf de openbare weg vrij zicht op het doen en laten van de broedende visarenden, 19 juni 2016 (Foto: Hans Gebuis). *The nesting Ospreys attracted a lot of attention, the nest being visible from a public road at a distance of some 500 m from the nest.*

Uitstekende visgebieden

Voor Visarenden zijn de Biesbosch en andere delen van het benedenrivierengebied uitstekende visgebieden. Sinds de afsluiting van het Haringvliet in 1970 is het aantal Visarenden in de Biesbosch duidelijk toegenomen. Gewoonlijk verblijven er in de nazomer zeven tot negen vogels. De ondiepe lagunes in de Biesbosch vormen blijkbaar een prima visstek. Visarenden eten vrijwel uitsluitend vis. Ze foerageren met een fenomenale stootduik in het water, of slaan met hun formidabele klauwen in een oogwenk een vis uit het water. De buitgemaakte prooi wordt, als een torpedo met de kop naar voren, naar een paal of boom vervoerd, waar de hap wordt verorberd. Door de aanleg van diverse natuurontwikkelingsprojecten zijn de omstandigheden in de Biesbosch voor Visarenden aanmerkelijk verbeterd. Na kleiwinning in de jaren '90 en het project Ruimte voor de Rivier, beleid van Rijkswaterstaat waarbij het verwerken van hoge rivierafvoeren centraal staat, is de Biesbosch met ruim 2000 hectare uitgebreid. De totale grootte van het zoetwatergetijdengebied schommelt momenteel rond de 10.000 hectare. Dat biedt perspectief, zeker ook gezien de snelle groei en westwaartse uitbreiding in Duitsland (Schmidt 2010).

Foto 7. Op 4 augustus 2016 maakte de jonge Visarend zijn ‘maiden flight’. Na een rondje over de Kleine Noordwaard landde de vogel weer bij beide ouders op het nest (Foto: Hans Gebuis).
The chick fledged on 4 August 2016, and – after a short flight – returned to the nest.

Summary

Es T. van der & van der Neut J. 2017. First successful breeding of Osprey *Pandion haliaetus* in The Netherlands (De Biesbosch). *De Takkeling* 25: 85-91.

In the large wetland of De Biesbosch in the southwestern Netherlands, Ospreys have always been regular passage migrants; since the 1980s and 1990s, summering birds

were occasionally recorded as well. In the early 2000s four artificial nests were supplied in electricity pylons, but so far without success. Nest-building of two pairs of Ospreys was recorded in 2015, one of which in an electricity pylon. This latter pair continued building till early May (including display and copulations), but then disappeared between mid-May and late July when they were recorded constructing another nest in an electricity pylon (which was also occupied by a small colony – 10 pairs – of Cormorants *Phalacrocorax carbo*). Up to and including 2016, this pair has built five eyries, but failed to breed so far. The second pair built a nest in a dead willow, some 10-15 m from the shoreline. The male of this pair had been ringed as nestling near Rogätz (Sachsen-Anhalt, Germany) on 20 June 2012. Incubation was recorded in April and May, and a change in incubation behaviour on 27 May 2016 signaled apparent hatching. A single chick was raised (presumably the pair started with two chicks), which fledged on 4 August. The Biesbosch area has a large supply of fish. As the surface area of the wetland has increased since the 1990s to some 10,000 ha at present, the prospects for breeding Ospreys are good.

Literatuur

Bijlsma R.G. & de Roder F.E. 2002. Nestbouw van Visarenden *Pandion haliaetus* in de Oostvaardersplassen in nazomer 2002: het begin van de kolonisatie van Nederland? De Takkeling 10: 238-250.

Schmidt D. 2010. Der Brutbestand des Fischadlers *Pandion haliaetus* in Deutschland im frühen 21. Jahrhundert. Charadrius 46: 10-17.

Adres: Staatsbosbeheer, Hilweg 2, 4251 MT Werkendam. T.es@staatsbosbeheer.nl en j.neut@staatsbosbeheer.nl

Foto 8. Beide Visarenden op het nest langs het Gat van Lijnoorden (Foto: Hans Gebuis). *Both Ospreys at the nest situated at Gat van Lijnoorden.*